

DUES NOTES SOBRE EL LUL.LISME TRECENTISTA

Coneixem ben poc el lul.lisme trecentista. El ric arsenal de dades que els senyors E. Rogent i E. Duran aplegaren en la *Bibliografia de les impressions lul.lianes*¹ constitueix la primera matèria apta per a l'elaboració d'una història del lul.lisme en els temps moderns. Però el lul.lisme medieval, anterior a la invenció de la impremta, segueix en part ignorat. Ni està refeta la seva línia històrica, ni són prou coneguts alguns dels episodis que en constitueixen la trama². A mesura que reculem cap al segle catorzè, escassegen, cada vegada més, les fonts que ens permetrien il.lustrar els orígens, les tendències i l'abast dels moviments lul.lians immediats a l'actuació del Mestre. Per això mateix, adquireixen un major relleu les escasses informacions que hom pot recollir d'aquells temps remots.

En el present article, i per a homenatge a l'home il.lustre que dedica la seva vida a l'empresa de divulgació de les obres catalanes de Lull, ens proposem oferir unes breus notícies sobre dues manifestacions del lul.lisme, no gaire conegudes, que s'escauen a la primera meitat del segle catorzè.

I

ELS APOCRIFS LULLIANS DE VALENCIA

Si exceptuem la sorollosa campanya de l'inquisidor Eymerich contra la doctrina de Lull i els seus adeptes, cap altre episodi del lul.lisme trecentista ha atret, fins ara, l'atenció dels historiadors³. Però aquella campanya no esclatà fins el 1372, a una distància de més de mig segle de la mort de Lull (en 1315 o 1316). Heus aquí una llacuna a omplir. La recerca dels fets ocorreguts en aquest període interessa tant més, que en ells cal cercar, sens dubte, els motius de l'escomesa eymericiana. Sembla que l'Inquisidor lluitava

¹ Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1927.

² En el tom II de la nostra *Historia de la Filosofía Española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, actualment en premsa, ens hem esforçat a historiar, en les seves grans línies, el desenvolupament del lul.lisme medieval; vegeu —ne els capítols XVIII, XIX, XX i XXI, art. I, primers del "Esbozo de una Historia filosófica del Lulismo". Un resumen dels mateixos ha estat anticipat per Joaquim Carreras i Artau en l'article *La historia del lulismo medieval* inserit a la revista "Verdad y Vida", Madrid, núm. 4, octubre—desembre de 1943, pàgs. 796—812.

³ Vegeu, per exemple, Mn. Joan Avinyó, *Història del Lulisme*, Barcelona, 1925.

contra un ampli corrent lul·lià, desviat cap a l'heterodòxia per l'infiltració d'elements begards i "espirituals", que tenia el seu centre a la ciutat de València. En altre lloc⁴ hem intentat dibuixar el procés i els caràcters d'aquest moviment. Ens contentarem ara amb registrar algunes de les seves activitats, que corresponen —sembla— a la fase inicial del mateix i consisteixen en la divulgació d'una sèrie de textos en llengua vulgar, atribuïts falsament a Lull, però escrits més tard del 1316 a imitació de les seves obres autèntiques i sobre temes de caient lul·lià. Hem reeixit a identificar quatre, al menys, d'aquests textos apòcrifs.

El més antic és l'*Art de confessió*, acabat a València l'agost del 1317, segons l'*explicit* d'un manuscrit de Lió que en conserva la versió llatina⁵. L'autor, en el pròleg, vol imitar la manera de procedir de Lull en les seves obres primícieres, quan encara n'amagava humilment la paternitat; i així escriu: "...jo peccador, indigne que mon nom hic sia escrit..." Adhuc un lul·lià tant consciencios com el canonge Vileta n'admeté un temps l'autenticitat, i així encomanà, en 1567, a l'impressor barceloní Claudi Bornat una edició, que no arribà a veure la llum, probablement pels escrúpuls suscitats a l'entretant. Mateu Obrador l'edità recentment⁶, però exposà en un pròleg les raons per les quals la creu una obra apòcrifa.

Si, pel tema, l'*Art de confessió* encaixaria sense dificultat dins la producció lul·liana autèntica, molt més encara el *Benedicta tu in mulieribus*, que fou compost "a honor e gloria de la verge Maria", com varis dels escrits de Lull. Segons el seu *explicit*, "...comprobat e finit fo aquest Libre en la ciutat de Valencia en las calendes de octubre complides en l'any M.CCC.XXXV de la incarnació del Fill de Deu fill de nostra Dona Santa Maria...". L'Autor, a més de reincidir en el tema marià, tant car a Lull, amaga aixímateix el seu nom sota la referida fórmula d'humilitat: "...jo peccador e indigne que mon nom hic sia escrit...". Mn. Salvador Galmés, en el pròleg a l'edició del text català d'aquesta obra⁷, s'ha basat en les dades sudites, i en altres d'estil i de llenguatge, per a catalogar-la com apòcrifa. No és massa segur que ho sigui. Predisposa a admetre'n l'autenticitat el fet de que, en 1376, Eymerich la inclogués en la llista de les vint obres de Lull, declarades per ell sospitoses d'heretgia. Per altra banda, el mot "comprobat" amb el què

⁴ En el capítol XVIII, arts. II i III, de l'obra citada en la nota 22.

⁵ Diu així: "Finita est ista ars de confessione. . . in civitate Valencie in mense augusti anno Incarnationis domini millesimo tricentesimo decimo septimo" (la transcripció és del P. Ephrem Longpré, segons notícia facilitada pel nostre bon amic Mn. Josep Tarré, Pvre.) La notícia, la data i l'*incipit* del manuscrit consten en el tom 30 del *Catalogue général des bibliothèques publiques de France*, pàgs. 61-62.

⁶ En el vol. I de les "Obres de Ramon Lull", Palma de Mallorca, 1906, pàgs. 387-410.

⁷ En el vol. X de les "Obres de Ramon Lull", Palma de Mallorca, 1915, pàgs. 289-360.

comença l'*explicit* transcrit, i encara més la frase "concorda ab son original" amb la que acaba, autoritzen a pensar que els manuscrits avui coneguts contenen còpies o traduccions d'originals més antics⁸.

Notícies més concretes ens han arribat d'un tercer apòcrif lul·lià, compost a València tres anys més tard. Es tracta de l'*Art memorativa*, que cal no confondre amb el *Liber de memoria* ni amb el *Liber ad memoriam confirmandam*, ambdós autèntics de Lull⁹. Encara que lul·lians conspicuus, com Giodano Bruno¹⁰, hagin pres l'*Art memorativa* per un text original de Lull, la falsedat d'aquesta atribució està fora de dubte. A la biblioteca de la Universitat de Torí n'existí, fins fa poc, un còdex amb el text català. L'*explicit* del qual ens ha estat conservat per Littré-Hauréau¹¹. Deia així: "Finí Bernat (al marge: Garí prevere) aquesta Art memorativa en la ciutat de València en lo mes de Abril de l'any de mil tres cents trenta huyt". Una nota marginal hi afegia: "Edita a Bernardo Garí, discipulo magistri Raymundi Lull". Per dissort, aquell còdex desaparegué en un incendi que, a principis de segle, destruï una part de l'esmentada biblioteca: En conservem, però, una descripció força detallada, escrita abans de l'incendi, per Novati a prec de F. Tocco, qui la publicà en 1892¹². Copiem de l'article de Tocco el pròleg a l'*Art memorativa*, que declara netament la paternitat de l'obra: "E com maestre Ramon Lull hagues factes les damunt dites dues arts entre moltes daltres que feu les quals appell art inventiva per al entendement e art amativa per a la volentat, hagues en proposit de fer art memorativa pertingent a la memoria e per occupament daltres llibres e per defalliments de temps no la haie facte. Per tal yo Bernat indigne que mon sobrenom hic sia scrit dexeble del dit maestre seyons mon pobre saber alla ajuda e gracia de quell qu'es infinida e eternal memoria me vull esforzar de ver e compler la dite art memorativa. Empero entenme ajudar ab los deebuyt general comencaments e deu regles de la art general a totas sciencias del dit maestre Ramon Lull al qual fo per do spiritual revelada e donada segons que ell mateix ne fa mencio en seu disconort rimat. . ." Al marge del mot "Bernat" hi havia, escrit de la mateixa

⁸ Rogent i Duran, ob. cit., pàgs. 295-296. Recentment, el docte lul·lista P. Bartomeu Salvà, T. O. R., en converses tingudes a Palma de Mallorca i també per carta, ens ha expressat aquest mateix parer.

⁹ Vegeu els núms. 42 i 52 del nostre catàleg de les obres lul·lianes, pàgs. 295 i 297 de l'obra citada en la nota 2.

¹⁰ Vegeu l'article de F. Tocco, que citarem tot seguit; pàg. 516.

¹¹ En l'estudi sobre Lull, publicat a la *Histoire Littéraire de la France*, vol. XXIX, París, 1885; vegeu la pàg. 618, suplement a la pàg. 299. Sembla que aquest manuscrit procedia de València.

¹² Felice Tocco: *Le fonti più recenti della filosofia del Bruno*, "Rendicongi della R. Accademia dei Lincei", classe di scienze morali, storiche e filologiche, serie V, vol. I, Roma, 1892, pàgs. 503-538; vegeu, especialment, les pàgs. 516-518.

mà, l'afegitó: "Garí presbiter Valencie". Tocco recull igualment l'altre notícia marginal del còdex, ja donada per Littré-Hauréau, segons la què Bernat Garí hi era qualificat de "discipuli magistri Raymundi Lulli".

Finalment, en 1339 fou acabat a València un altre apòcrif lul·lià titulat *De magnitudine et partitate hominis*, del què C. Ottaviano en descobrí un exemplar en el manuscrit num. 250, folis 37 al 47, de la Biblioteca Ambrosiana de Milà¹³. En el manuscrit, el títol va postil·lat amb els mots: "ex Raymundo Lullo". Heus qui l'incipit que transcrivim del seu catàleg: "Vidi quendam libellum, qui Raymundi esse creditur, de magnitudine et parvitate hominis, inceptum 17 Martii et finitum Valentiae anno 1339, cuius titulus est huiusmodi. Ens divinum qui es causa efficiens". A Ottaviano li cridà l'atenció el fet singular de que el llatí d'aquest manuscrit abundés en frases catalanes i no més hi trobà una explicació, ço és, que el text original de l'obra degué ésser escrit en català¹⁴.

En resum: entre els anys 1317 y 1339 aparegué a València una literatura lul·liana d'imitació, probablement en català, per obra de varis deixebles de R. Lull, un dels quals ens és conegut pels seus nom i cognom i pel seu estat clerical. Quatre d'aquests escrits apòcrifs, de caràcter semblant, han arribat fins al segle actual, ja sigui en llur text original, o en versió llatina, o d'ambdues formes. Tots ells versen sobre assumptes populars i d'escassa volada; alguns repeteixen temes ja tractats per Lull. Adhuc si hom admet que l'*Art de confessió* -i, amb més versemblança encara, el *Benedicta tu in mulieribus*-, foren escrits pel Mestre, quedarà en peu el fet de que, en 1317 i en 1335, els lul·lians de València es dedicaven, si no a imitar els textos de Lull almenys a traduir-los o a copiar-los. Aquesta literatura permet afirmar, ens sembla, l'existència d'un primitiu moviment lul·lià a València que s'escau en la primera meitat del segle catorzè.

¹³Carmelo Ottaviano: *L'ars compendiosa de R. Lulle avec une étude sur la bibliographie et le fond ambrosien de Lulle*, París, 1930; vegeu el num. 12 del catàleg, pàgs. 9-10.

¹⁴"Le texte contenu dans ce manuscrit, clair et presque sans fautes, présente une caractéristique singulière: souvent le latin est interrompu par de phrases catalanes. Je considère ce codex comme important et d'une valeur particulière: selon mon avis c'est une preuve que le texte original de cette oeuvre fut rédigé en catalan" (Id., *ibid.*).

II

ANTIGUITAT DE LA LLEGENDA ALQUIMISTA DE LULL

Quan i on es forjà la llegenda de que Lull practicà l'alquímia? Sobre aquest punt plana una gran foscor. Josep Mª Batista i Pere Bohigas¹⁵ estableixen documentalment que la més antiga i prestigiosa obra d'alquímia atribuïda a Ramon Lull, el *Testament* anomenat "antic", fou coneguda a les primeries del segle XV, en un text català provençalat, del què semblen derivar les redaccions francesa i llatina. Provença pot haver estat el lloc, on aquesta falsificació vegé la llum. Ambdós erudits, sobretot Bohigas, es resisteixen a admetre una major antiguitat de l'obra. Si generalitzem la qüestió, hi ha, però, alguns indicis, ja recollits per Littré-Hauréau en l'estudi abans citat¹⁶, de que durant bona part del segle XIV, i àdhuc en la seva primera meitat, la llegenda del Lull alquimista prengué carta de naturalesa en les regions occidentals d'Europa. Berthelot¹⁷ mostrà l'existència, des de començaments del segle XIV, d'una literatura alquimista en llengua catalana o provençal, fins de la què aparegueren alguns escrits d'escola lul·liana, anteriors en llur naixença al 1357.

A base d'un text, no gaire conegut, d'un escriptor francès del segle XVI, aportem aquí un nou indicati de que l'esmentada llegenda florí en temps molt acostats a la vida del Mestre. Hom sap que, en el segle XVI, el lul·lisme fou un corrent intel·lectual de moda a Europa, sobretot a França i Alemanya; tothom, en, aquests països, admeté llavors a ulls clucs l'autenticitat de les obres d'alquímia que corrien impreses sota el nom de Lull. Gens no sobta, doncs, el fet de que la llegenda de Lull alquimista aparegui en una obra literària de tema galant, escrita poc abans del 1600; com és el *Recueil des Dames*, de Pere de Brantome. Però l'autor cita, a més, les fonts d'on ha pouat la llegenda i ens ofereix aquell nou indicati a què ens referíem. Comencem per transcriure el textt¹⁸.

"Un gentilhome de l'illa de Mallorca, anomenat Ramon Lull, de molt bona, rica i antiga família, en mèrits de la seva noblesa, valor i virtuts fou

¹⁵ Joseph Mª Batista y Roca: *Catàlech de les obres lulianes d'Oxford*, "Boletín de la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona", 1915 y 1916, núms. 60 i 61; i Pere Bohigas: *El repertori de manuscrits catalans. Missió a Anglaterra*, "Estudis Universitaris Catalans", vol. XIII, 1917, núm. 2, pàgs. 410-427.

¹⁶ En el vol. XXIX de la *Histoire littéraire de la France*. pàgs. 271-292 i 371-396; vegeu, per exemple, les pàgs. 281 i 291.

¹⁷ M. Berthelot: *La Chimie au Moyen Age*, vol. I, París, 1893; vegeu l'Apèndix I: "Sur quelques écrits alchimiques, en langue provençale, se rattachant à l'école de Raymond Lulle" (pàgs. 351-356).

¹⁸ Pierre de Brantome: *Recueil des Dames*. Publié d'après les manuscrits originaux, avec des notes, par Roger Gaucheron. "Collection Prose et Vers", num. 6. París, Payot, 1926. El text transcrit és pres del llibre II, pàgs. 118-119.

crídat, en els seus mellors anys, a governar l'illa. Mentre exercia aquest càrrec... s'enamorà fortament d'una bella dama... i la requeria llargament d'amors... Ella, després d'haver-lo refusat amb totes les seves forces, per fi li concedí un dia una cita, a la què ell no mancà. Tampoc hi mancà ella, que comparegué més bella i guarnida que mai. Quan ell creia assolir la felicitat, ella li descobrí el seu sí, tot cobert d'una colla d'emplastres; i, després d'arrençar-los, l'un darrera l'altre i llençar-los amb despit per terra, li mostrà un càncer horrible, li representà, amb llàgrimes als ulls, la seva misèria i la seva dissort i li preguntà si hi havia en ella motiu de tant d'apassionament. De més a més, li adreçà un parlament tant llastimós que ell, apiadat de la dissort d'aquella bella dama, cessà de perseguir-la i, després de demanar a Déu que la guarís, dimití el seu càrrec i es feu eremita. En compliment d'un vot, viatjà a la Terra Santa; i, al retorn, se'n anà a París a estudiar amb Arnau de Vilanova, savi filòsof. Acabats els estudis; s'instal·là a Anglaterra, on el rei el rebé amb els màxims honors, i allí ell transmutà barres i llogots d'or i d'argent en llogots i barres de ferre, de coure i d'estany, menyspreant la pràctica corrent i trivial de transmutar el ferre i el plom en or, perquè li constava que en el seu temps molts coneixien aquest ofici tan bé com ell, que sabia fer l'una cosa i l'altra, mentre ell volia excel·lir per damunt de tots.

Jo conec aquesta narració a través d'un home galant, qui l'havia après, segons em digué, del juriconsult Oldrad, el qual s'ocupa de Ramon Lull en el comentari que escriví al *Codi de falsa moneta*. També l'havia après, em digué, de Carles Bouvelles, natural de Picardia, el qual compongué un llibre en llatí sobre la vida de Ramon Lull"¹⁹.

¹⁹ "Un gentilhomme de l'isle de Majorque, qui s'apelloit Remond Lulle, de fort bonne, riche et ancienne maison, pour sa noblesse, valeur et vertu, fust appelé en sez plus belles années au gouvernement de ceste isle. Estant en ceste charge... il devint fort amoureux d'une belle dame... Il la servist longuement et fort bien... Elle, après l'en avoir refusé tant qu'elle peust, luy donna enfin un jour assignation, où il ne manqua ny elle aussi, et comparut plus belle que jamais et mieux en poinct. Ainsi qu'il pensoit entrer en paradis, elle luy vint à descouvrir son sein et sa poitrine toute couverte d'une quinzaine d'emplastres, et, les arrachant l'un aprez l'autre, et, de despit, les jettant par terre, luy mostra un effroyable cancer, et, les larmes aux yeux, luy remonstra ses misereres et son mal, luy disant et demandant s'il y avoit tant de quoy en elle qu'il en deut estre tant espris. Et sur ce, luy en vist un discours si pitoyable que luy, tot vaincu de pitié et du mal de ceste belle dame, la laissa et, l'ayant recomendée à Dieu pour sa santé, se defist de sa charge et se rendist hermite. Et, estant de retour de la terre sainte, où il avoit fait voeu, s'en alla estudier à Paris, sous Arnaldus de Villanova, sçavant philosophe. Et y ayant fait son cours, se retira en Anglaterré, où le roy pour lors le reçut avec tous les bons recuilz du monde pour son grand sçavoir, et qu'il transmua plusieurs barres et d'estain, mesprisant ceste commune et triviale façon de transmuer le fer et le plomb en or, parce qu'il sçavoit que plusieurs de son temps sçavoient faire ceste besogne aussi bien que luy, qui sçavoit l'un et l'autre, mais il vouloit faire un par dessus les autres.

En el text transcrit és fàcil destriar dues llegendes: la de la dama del pit cancerós, follament amada per Lull, i la de que Lull aprengué i practicà l'alquímia. L'autor les ha acoblat en una sola narració, de la què cita dues fonts, apreses a través d'un innominat intermediari: el jurista Oldrad i el picard Bouvelles. Coneixem a bastament aquest darrer, un humanista deixeble de Lefèvre d'Étaples, qui viatjà un temps per Espanya es relacionà amb lul·lians tan qualificats com el cardenal Cisneros i el mallorquí Nicolau de Pachs. El 27 de juny de 1511, Bouvelles acabà a Amiens una biografia llatina de Ramon Lull, a la què donà forma epistolar, i que, per haver estat la primera en ésser impressa, obtingué un gran èxit²⁰. Aquesta és la segona de les dues fonts citades per Brantome. En efecte, la *Epistola in vitam Raymundi Lulli* narra, en començar, la llegenda del foll amor de Lull per una dama casada que sofria d'un càncer de pit, llegenda galant de factura netament renaixentista que Bouvelles sembla haver estat el primer en recollir. Però, ni en aquest escrit ni en cap altre de Bouvelles hi trobem esment de la segona llegenda sobre Lull, que estableix el seu aprenentatge de l'alquímia amb Arnau de Vilanova, el viatge a Anglaterra, la bona acollida del rei anglès i la pràctica de la transmutació dels metalls²¹. Per exclusió, doncs, hem d'assignar aquestes dades a l'altre font citada per Brantome, ço és, al jurista Oldrad. I no sembla gens estrany que aquest s'ocupi de pràctiques d'alquímia en el comentari a un text legal sobre moneda falsa.

La importància d'aquesta font prové de la seva antiguitat. Oldrado da Ponte, o da Laude, és un jurista italià de l'escola bolonyesa, deixeble de Dino, romanista i canonista alhora, professor un temps a Pàdua, Siena, Montpeller i Bolonya, que serví de conseller àulic al papa Joan XXII i morí a Avinyó l'any 1335 (és a dir, 19 anys més tard que Lull). A l'estil dels juristes del seu temps, escriví comentaris a les fons del dret, i entre elles al *Codi* de Justinià, on es troba efectivament la constitució *de falsa moneta*²². Com es veu, les informacions de Brantome corresponent a la realitat; manca, no més, llur comprovació documental amb la troballa i exhumació del text d'oldrad

---

Je tiens ce conte d'un galant homme qui m'ha dit le tenir du jurisconsulte Oldrade, qui parle de Remond Lulle au commentaire qu'il a fait sur le code de *falsa moneta*. Aussi le tenoit-il, ce disoit, de Carolus Bovillus, Picard de nation, qui a composé un livre en latin de la vie de Remond Lulle".

²⁰ *Epistola in vitam Raymundi Lulli*. L'editor Josse Bade la publicà a París el 3 de desembre següent i la reimprimí al cap de tres anys. Novament impressa a Lió en 1625, des de 1708 fou reproduïda en les diverses edicions dels *Acta sanctorum* corresponents al mes de juny, a propòsit de Ramon Lull. (Vegeu Rogent-Duran, ob., cit., núms. 45, 51, 196, 291, 292 i 324).

²¹ No més el darrer títol de la llista d'obres escrites per Lull que posa Bouvelles, conté la indicació genèrica "Libri alkimie".

²² Es la XXIV del llibre X. Vegeu l'edició de García del Corral: *Cuerpo del Derecho Civil Romano*, tom V, Barcelona 1895; pàgs. 467-468.

referent a Lull. Però ja Savigny, de qui hem pres les anteriors notícies bio-bibliogràfiques sobre Oldrad²³, no pogué indicar cap manuscrit dels seus comentaris al *Codi*, possiblement perduts. Els erudits renaixentistes es queixaren, molt abans de Savigny, de la pèrdua, per destrucció o per oblit, de totes les obres d'Oldrad, a excepció dels *Consilia*²⁴. Aquesta ha estat l'única obra accessible a nosaltres, perquè d'ella n'aparegueren varies edicions en els segles XV i XVI. Hem consultat les dues més tardanes, que reproduïxen i milloren les anteriors i són la de Lió, 1550, i la de Francfort, 1576, en l'exemplar existent a la Biblioteca Nacional de Madrid²⁵. Doncs bé, en cap d'elles hem trobat la menció de Lull ni la llegenda de la seva actuació alquimista. Hi ha, no més un text, que correspon al *consilium* LXXIV, on Oldrad evacua la consulta de si l'alquimista comet pecat, és a dir, si l'alquímia és un art prohibida²⁶, i, després de discutir el pro i el contra de la qüestió, es decanta a favor de la licitud de l'art alquímica, amb tal que els seus efectes siguin atribuïts a Déu, i no al diable. Però l'autor adduït en aquesta oportunitat no és Ramon Lull, sinó Sant Agustí²⁷.

Per impossibilitat de comprovació documental, el testimoni d'Oldrad sobre l'alquímia de Lull no passa d'ésser un mer indici. Falsejà Brantome el testimoni, o li fou tramès per altres en fals? No ens atrevim a excloure del tot aquestes hipòtesis. Com explicar, altrament, que tants lul·lians, abans i després de Brantome, hagin ignorat el valuós testimoni d'un contemporani de Lull en qüestió tan debatuda? També resulta sospitosa la versió de les pràctiques alquímiques de Lull, que, segons el text transcrit, haurien consistit en transmutar l'or i l'argent en metalls menys nobles, sense cap finalitat, no més pel desig d'excel·lir. Una versió així, al revés de totes les conegudes fins ara, pren els aires d'una fantasia. Per altra banda, la cita d'Oldrad devia ésser encara comprovable per a un jurista del segle XVI; i no es comprèn que

²³ Savigny: *Feschichte des römischen Rechts im Mittelalter*. Vi. Heidelberg, 1850; pàgs. 55--59.

²⁴ "Extat Consiliorum eius volumen unum, longe doctissimum, reliqua vero ipsius scripta (quae non pauca fuisse traduntur) aut interciderunt, aut alia forte de causa neglectui data sunt" (Joan Fichard: *Viate Jurconsultorum* [Pàdua, 1565]; text estampat en l'edició dels *Consilia* a Francfort, en 1576, al dors de la portada interior).

²⁵ Hi ha edicions incunables fetes a Roma, 1472 i 1478, i a Basilea, 1481; de les tres n'hi ha exemplar a la Biblioteca Nacional de Paris, i de la darrera també a la de Madrid.

²⁶ "An alchimista peccet, vel alchimia sit ars prohibita" (ed. de Francfort, 1576, pàg. 35).

²⁷ "... Multae enim sunt virtutes insitae herbis et lapidibus. ... Insunt enim, ut dicit beatus Augustinus, rebus corporeis per omnia elementa quaedam occultae seminariae rationes, quibus, cum data fuerit opportunitas temporalis et causalis, prorumpunt in species deditas suis modis et finibus. ... Si ergo ipsi hoc attribuunt Deo, non videntur peccare. ..." (*ibid.*).

Brantome l'inventés capriciosament, a risc d'ésser desmentit pels seus contemporanis. Aquesta nova hipòtesi d'una invenció fantasiosa resulta tant més inversemblant, per quant totes les demés dades adduïdes per Oldrad —la biografia de Lull per Bouvelles amb la narració de la dama cancerosa, l'existència del jurista Oldrad i els seus comentaris al Codi— estan plenament comprovades. És, doncs, almenys arriscat titllar-lo de falsari. Un deure d'objectivitat històrica ens obliga a deixar oberta per ara la qüestió, en espera de que algun dia sigui possible pronunciar sobre la mateixa un fall definitiu.

TOMAS CARRERAS ARTAU (+)
JOAQUIM CARRERAS ARTAU (+)
Barcelona